

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА ТА ЇЇ ФУНКЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

У статті розглянуті основні поняття, моделі і характерні особливості дистанційного навчання. Проводиться обґрунтування актуальності використання дистанційних технологій у навчанні. Основний акцент зроблений на особливостях організації навчального процесу з використанням дистанційних освітніх технологій.

Ключові слова: дистанційне навчання, особливості дистанційного навчання, змішані дистанційні освітні технології, організаційні форми дистанційного навчання, координатори дистанційного навчання.

В статье рассмотрены основные понятия, модели и характерные особенности дистанционного обучения. Проводится обоснование актуальности использования дистанционных технологий в обучении. Основной акцент сделан на особенности организации учебного процесса с использованием дистанционных образовательных технологий.

Ключевые слова: Дистанционное обучение, особенности дистанционного обучения, смешанные дистанционные образовательные технологии, организационные формы дистанционного обучения, координаторы дистанционного обучения.

The article deals with basic concepts, models and features of distance learning. We justify the relevance of the use of remote technology in learning. The main emphasis is especially on the educational process with the use of distance learning technologies.

Keywords: distance learning, especially distance learning, blended distance education technology, organizational forms of distance learning, distance learning coordinator.

Вступ. Нині нововведення та інновації, які характерні для будь-якої професійної діяльності людини, стають предметом вивчення, аналізу та впровадження. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих викладачів і цілих колективів. Цей процес не може бути стихійним, він потребує управління.

Поняття «інновація» означає нововведення, новизну, зміну; інновація як засіб і процес припускає введення чого-небудь нового. Відповідно до педагогічного процесу в професійній освіті інновація означає введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання, організацію спільної діяльності викладачів і студентів [2]. Одним з видів інновацій в організації професійної освіти є введення дистанційного навчання.

Постановка завдання. Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття швидко розвиваються науково-методичні основи дистанційного навчання.

Нині досліджено напрями підвищення ефективності навчання з використанням інформаційних технологій (В. Биков Р. Гуревич, М. Кадемія, Д. Опеншоу, Н. Тверезовська, І. Хорев, М. Жалдак, Ю. Жук); педагогічні підходи до комп'ютеризації навчального процесу (Б. Гершунський, Є. Машбиць, І. Підласий); дидактичні властивості комп'ютерних засобів (Є. Полат); теорія і практика модульного навчання (В. Огнев'юк, О. Фурман); теорія і практика особистісно-орієнтованого навчання (І. Бех, С. Подмазін, І. Якиманський, В. Рибалка); педагогічні положення про активізацію навчальної діяльності (А. Есаулов, В. Лозова, М. Махмутов, В. Оконь, І. Харламов); методи творчого навчання за допомогою телекомунікаційних засобів (Г. Андріанова, А. Кудін, А. Хуторський); концептуальні педагогічні

положення про дистанційне навчання (О. Андрєєв, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, Є. Полат, П. Стефаненко, А. Хуторський).

Незважаючи на велику кількість досліджень сучасна дистанційна освіта в Україні нагадує традиційні форми заочного навчання, не розкриваючи всіх можливостей використання принципово нових форм і методів навчання.

Мета статті – з'ясувати сутність поняття «дистанційне навчання», окреслити його основні організаційні форми, вказати на недоліки сучасного стану дистанційного навчання в Україні.

Результати. Дистанційне навчання у вигляді заочного навчання зародилося ще на початку ХХ століття. Сьогодні заочно можна отримати не тільки вищу освіту, а й вивчити іноземну мову, підготуватися до вступу у ВНЗ тощо. Однак, у зв'язку з недостатньою взаємодією між викладачами та студентами та відсутністю контролю над навчальною діяльністю студентів-заочників в періоди між екзаменаційними сесіями, якість такого навчання виявляється гіршою ніж при денній формі.

Сучасні комп'ютерні телекомунікації здатні забезпечити передачу знань і доступ до різноманітної навчальної інформації іноді ефективніше, ніж традиційні засоби навчання. Експериментально підтверджено, що якість і структура навчальних курсів, так само як і якість викладання при дистанційному навчанні, часто набагато краща, ніж при традиційних формах навчання. Нові електронні технології, такі як інтерактивні диски, електронні дошки оголошень, мультимедійний гіпертекст, доступні через глобальну мережу Інтернет, не тільки можуть забезпечити активне залучення студента в навчальний процес, а й дозволяють керувати цим процесом на відміну від більшості традиційних навчальних середовищ. Інтеграція звуку, рухомого зображення і тексту створює нове, надзвичайно багате за своїми можливостями навчальне середовище, з розвитком якого збільшиться і ступінь залучення студента в процес навчання. Інтерактивні можливості програм і систем доставки інформації, що використовуються в системі дистанційного навчання (СДО), дозволяють налагодити і навіть стимулювати

зворотний зв'язок, забезпечити діалог і постійну підтримку, які не можливі в більшості традиційних систем навчання [4].

При дистанційному навчанні суб'єктами в інтерактивній взаємодії виступають викладачі і студенти, а засобами здійснення подібної взаємодії є електронна пошта, телеконференції, діалоги в режимі реального часу тощо.

Термін «дистанційне навчання» означає таку організацію навчального процесу у якій основна увага приділяється самостійному навчанню студента.

Таке середовище навчання характеризується тим, що студент часто віддалений від викладача в просторі або в часі; в той же час, студенти та викладачі мають можливість здійснювати діалог між собою за допомогою засобів телекомунікації. Дистанційне навчання дозволяє вчитися жителям регіонів, де немає інших можливостей для професійної підготовки або отримання якісної вищої освіти, немає університету потрібного профілю або викладачів необхідного рівня кваліфікації.

Основні принципи дистанційного навчання – це встановлення інтерактивного спілкування між студентом та викладачем без забезпечення їх безпосередньої зустрічі і самостійне освоєння певного масиву знань і навичок за обраним курсом при використанні певних інформаційних технологій [1].

Головною проблемою розвитку дистанційного навчання є створення нових методів і технологій навчання, що відповідають телекомунікаційному середовищу спілкування. На зміну колишньої моделі навчання повинна прийти нова модель, заснована на наступних положеннях: в центрі технології навчання – студент; суть технології – розвиток здатності до самонавчання; студенти грають активну роль в навчанні; в основі навчальної діяльності – співробітництво [3].

У зв'язку з цим потребують перегляду методики навчання, моделі роботи та взаємодії викладачів і студентів. Існує думка багатьох педагогів-практиків, що дистанційний навчальний курс можна отримати, просто перевівши в електронний вигляд навчальні матеріали традиційної денної форми навчання.

Успішне створення і використання дистанційних навчальних курсів має починатися з глибокого аналізу цілей навчання, дидактичних можливостей нових технологій передачі навчальної інформації, вимог до технологій дистанційного навчання з погляду навчання конкретним дисциплінам, коригування критеріїв навченості.

Елементи технологій дистанційного навчання активно використовуються у педагогічній практиці, в цьому випадку практика випереджає теорію і закони.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної теорії та практики дистанційного навчання дозволяє відзначити такі характерні особливості, притаманні дистанційній освіті:

- гнучкість – студенти займаються у зручний для себе час, у зручному місці і в зручному темпі. Кожен може вчитися стільки, скільки йому особисто необхідно для освоєння матеріалу й отримання необхідних знань за обраними дисциплінами;
- модульність – в основу програм ДО закладається модульний принцип. Це дозволяє з набору незалежних навчальних курсів формувати навчальний план, що відповідає індивідуальним чи груповим потребам;

- паралельність – навчання може проводитися при поєднанні основної професійної діяльності з навчанням, тобто «без відриву від виробництва»;

- віддаленість – відстань від місця знаходження студента до освітньої установи (за умови якісної роботи зв'язку) не є перешкодою для ефективного освітнього процесу;

- асинхронність – в процесі навчання студент і викладач працюють за зручним для кожного розкладом;

- охоплення – цю особливість іноді називають також «масовістю»; кількість студентів не є критичним параметром;

- рентабельність – під цією особливістю мається на увазі економічна ефективність дистанційного навчання;

- викладач – мова йде про нову роль та функції викладача;

- студент – вимоги до студента істотно відрізняються від традиційних;

– НІТ (нові інформаційні технології) – у СДО використовуються всі види інформаційних технологій, але переважно нові інформаційні технології – комп’ютерні мережі, мультимедійні системи тощо;

– соціальність - ДО певною мірою знімає соціальну напруженість, забезпечуючи рівні можливості отримання освіти незалежно від місця проживання і матеріальних умов;

– інтернаціональність – ДО забезпечує зручну можливість експорту та імпорту освітніх послуг.

Перераховані особливості визначають переваги ДО перед іншими формами отримання освіти, одночасно пред’являючи певні специфічні вимоги як до викладача, так і до слухача, ні в якому разі не полегшуючи, а часом збільшуючи трудовитрати і того й іншого. ДО знаходиться найближче за характеристиками і деяким організаційним моментам до заочного навчання, але має істотні, навіть зовні помітні відмінності, наприклад, вільний часовий графік в процесі навчання, розширені можливості спілкування з викладачем із використанням засобів нових інформаційних технологій, спеціалізовані комплекти засобів навчання для ефективної самостійної роботи тощо.

Заслугує на увагу очно-дистанційна форма навчання, яка зумовлюється низкою причин, найважливішими з яких є:

- необхідність реформування післядипломної педагогічної освіти в напрямі підвищення її відкритості, масовості, особистої орієнтованості і реальної неперервності;

- позитивний вплив дистанційного навчання на зміст, форми і методи традиційного навчання;

- активізація процесу навчання та посилення його творчої складової, завдяки використанню слухачами, у тому числі й мережі Інтернету, для формування умінь пошуку інформації, її аналізу та зіставлення, можливості розміщення на Web-сайтах;

- використання глобальної мережі Інтернет у процесі дистанційної освіти;

- можливість реального входження у світовий освітній простір.

Найбільш ефективному розв'язанню зазначених проблем сприяє дистанційне навчання, яке здійснюється на основі сучасних педагогічних, інформаційних та телекомунікаційних технологій.

В концепції розвитку дистанційної освіти в Україні зазначаються такі риси дистанційної освіти:

Гнучкість: слухачі, що одержують дистанційну освіту, в основному не відвідують регулярних занять, а навчаються у зручний для себе час та у зручному місці.

Модульність: в основу програми дистанційної освіти покладається модульний принцип; кожний окремий курс створює цілісне уявлення про окрему предметну область, що дозволяє з набору незалежних курсів модулів сформувати навчальну програму, що відповідає індивідуальним чи груповим потребам.

Паралельність: навчання здійснюється одночасно з професійною діяльністю (або з навчанням за іншим напрямком), тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності.

Велика аудиторія: одночасне звернення до багатьох джерел навчальної інформації великої кількості слухачів, спілкування за допомогою телекомунікаційного зв'язку слухачів між собою та з викладачами і тьюторами.

Економічність: ефективне використання навчальних площ та технічних засобів, концентроване і уніфіковане представлення інформації, використання і розвиток комп'ютерного моделювання призводить до зниження витрат на підготовку фахівців.

Технологічність: використання в навчальному процесі нових досягнень інформаційних технологій, які сприяють входженню людини у світовий інформаційний простір.

Соціальна рівність: рівні можливості одержання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу.

Позитивний вплив на слухача: підвищення творчого та інтелектуального потенціалу людини, що навчається за дистанційною формою навчання, за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, вміння самостійно приймати відповідальні рішення.

Якість: якість дистанційної освіти не поступається якості очно форми навчання, оскільки для підготовки дидактичних засобів залучається найкращий професорсько-викладацький склад і використовуються найсучасніші навчально-методичні матеріали; передбачається введення спеціалізованого контролю якості дистанційної освіти на відповідність її освітнім стандартам.

Останні досягнення у сфері науково-технічного прогресу, його вплив на всі боки життя суспільства призвів до суттєвих змін в системах освіти більшості країн світу. У першу чергу це стосується дистанційної освіти. Поштовхом для цього, безумовно, став високий рівень попиту на ринку освітянських послуг. Існування сучасної людини пов'язане не лише із задоволенням мінімальних матеріальних потреб, але й з наявністю певного мінімального освітнього рівня. Буденною стає постійна потреба безперервного навчання і в першу чергу вдосконалення власної професійної підготовки. При орієнтації на традиційні підходи у навчанні надання освітніх послуг тим, хто постійно цього потребує, стає неможливим.

За останні роки в Україні суттєво зросла роль Інтернету в розв'язанні проблеми задоволення потреб користувачів освітянських послуг. Найрозповсюдженішим способом задоволення цих, потреб через Інтернет є використання сайтів, заповнених конспектами, рефератами, переказами, творами, аналітичними оглядами, готовими контрольними, курсовими і дипломними роботами тощо.

Важливим інтегрованим фактором типології дистанційних університетів є сукупність використовуваних у навчальному процесі педагогічних методів і

прийомів. Вибравши як критерій спосіб комунікації викладачів і студентів, ці методи (прийоми) можна класифікувати в такий спосіб:

1. Методи навчання за допомогою взаємодії студента, з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача та студента (самонавчання).

Для розвитку цих методів характерний мультимедійний підхід, коли за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відео-матеріали, і що особливо важливо для електронних університетів - навчальні матеріали, що доставляють по комп'ютерних мережах. Це, насамперед: - інтерактивні бази даних; - електронні журнали; - комп'ютерні навчальні програми (електронні підручники).

2. Методи індивідуалізованого викладання й навчання, для яких характерні взаємини одного студента з одним викладачем або одного студента з іншим студентом (навчання "один до одного").

3. Методи, в основі яких лежить подання студентам навчального матеріалу викладачем або експертом, при якому студент не відіграє активну роль у комунікації (навчання "один до багатьох").

Ці методи, властиві традиційній освітній системі, одержують новий розвиток на базі сучасних інформаційних технологій.

4. Методи, для яких характерна активна взаємодія між всіма учасниками навчального процесу (навчання "багатьох до багатьох"). Значення цих методів і інтенсивність їхнього використання істотно зростає з розвитком навчальних телекомунікаційних технологій. Іншими словами, інтерактивні взаємодії між самими що навчаються, а не тільки між викладачем і студентами, стають важливим джерелом одержання знань. Розвиток таких методів пов'язаний із проведенням навчальних колективних дискусій і конференцій. Технології аудіо-, аудіографічних і відео- конференцій дозволяють активно розвивати такі методи в дистанційній освіті. Особливу роль у навчальному процесі дистанційних університетів грають комп'ютерні конференції, які дозволяють всім учасникам дискусії обмінюватися письмовими повідомленнями.

Висновки. Необхідно відзначити, що саме дистанційна освіта відкриває студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навичок, а викладачам дозволяє реалізовувати принципово нові форми і методи навчання. Розвиток дистанційного навчання в системі української освіти буде продовжуватися і вдосконалюватися із розвитком інтернет-технологій і вдосконалення методів дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гозман Л. Я. Дистанционное обучение на пороге XXI века / Гозман Л. Я., Шестопад Е. Б. – Ростов-н/Д.: Мысль, 1999. 368 с.
2. Кларин М. В. Инновации в обучении. Метафоры и модели. / М. В. Кларин – М.: Наука, 1997. 398 с.
3. Слостенин В. А. Педагогика: учеб. пособие для студ. пед. учеб. завед. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М.: Школьная Пресса, 2002. 512 с.
5. Ибрагимов. И. М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. вузов. / И. М. Ибрагимов – М.: Академия, 2005. 336 с.

Авторська довідка

1. Власенко Людмила Василівна, Никитенко Ольга Василівна
2. Старші викладачі кафедри ділової іноземної мови та міжнародної комунікації
3. Національний університет харчових технологій
4. Власенко Л.В. – (097) 658-41-82 Пр-т Науки 26, к.14 LyudaVlas@i.ua